

svensk ut ören. Smäl. Minness

samlingar

ACC. N:R M. 9096:1-13.

Landskap: Småland Upptecknat av: J. A. Lindstrand

Härad: Sunnerbo Adress:

Socken: Lidhult ö. Odensjö Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

Prästhistorier.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: J. A. Lintehand 4
 Härad: Sunnarbo Adress:
 Socken: Lidhult och Odensjö Berättat av
 Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Presthistorier från Lidhult och Odensjö.

Om man förr i världen ville blifva en riktigt "djypt stoderader och lärder prest", var det ej tillräckligt att idka studier inom fäderneslandets område, "fö hvacken ve Akadémien i Upsala ella Lund voe da på dan tien så läda, sum i Wittenberg, som ska ligga langt nere i Tyssland." Derföre måste den, som önska-
 de sig en hög lärdom, resa till denna utrikes lärdomsstad och vistas der några år. Äfven Rom omtalas af allmogen såsom ett den höga lärdomens säte. Derföre blefvo de prester, som vistats vid något utrikes universitet, hellst Wittenbergs, af allmogen an-
 sedda ss. ett slags halfgudar, de der bedrefvo trolldom, hade magt öfver andeverlden o.m.s. Antagligt är ock, att desse tack vare sin egen lärdom och folkets okunnighet och lättrogenhet gjort mycket för att för folket ådagalägga sin vishet och lär-
 dom. Ett bevis härpå kunna de historier vara, hvilka man ännu

M. 9096: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i dag får höra om de gamle, lärde presterna, hvilka historier, gamla^{som}/de än äro, allmogen omtalar med det högsta förlitande på deras sannfärdighet, och hvilka den anför ss. det oemotsägliga beviset för desse presters lärdom och förmåga.

För cirka 1½ sekel tillbaka hade Lidhults församling en komminister vid namn Ifflander, hvilken, ss. man berättar, vistats en tid i Wittenberg och sedan i Rom; på sista stället i 5 år (om detta är verklighet, har jag mig ej bekant). Han plögade derföre yttra, då någon talade med honom om hans lärdom: "Jag har hört Romas klockor i 5 år; förthy jag lärde väl något!" Också omtalas Nils Ifflander ss. en mäktig lärd man och utmärkt predikant och själasörjare; men i de historier, som äro gängse om honom, framhålls han stundom ss. grym och obarmhertig, i det han ~~skunnade~~ belade små fel och förseelser med större straff, än dessa tyckas kunnat förtjena. Hans lefnadssätt var mycket enkelt, men eget i sitt slag. Sitt komministerboställe Bafraböke hvarken bebodde eller brukade han; sin bostad hade han under hela sin komministertid i den gamla träkyrkans sakristia, der han flitigt sysselsatte sig med studier och samtal med andra o.m.s. Ogift som han var, måste han sjelf laga sin mat, som bestod hufvudsakligast af ost, smör, stekta "smalalär" och altarkakor(?) - matvaror som han erhöll vid sina presterliga förrättningar. Man kan ej beskylla honom för öfverdrifna anspråk på etiketten: vad-

Nils Ifflander

M. 9096:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

malskläder voro de finaste och dyrbaraste han bar. Vinter som sommar var han under sina resor iklädd hvit skinnpels samt träbottnade stöflar eller träskor. Dessutom var han flenskallig(?) och begagna troligen för helsans bevarande och ej såsom prydnad en peruk, som hade röd färg, hvilken ännu förvaras i Lidhults kyrka, ett under att skåda.

Hans yttre ss. prest lär enligt denna beskrifning ej ha varit så värdigt, hvarföre vi understundom finna honom utsatt för hån och begabberi. Ringa i sina anspråk begagnade han ss. ekipage ett par oxar, som han kallade sina "hornhästar" samt en "träbultavagn" med en å längds liggande "fjöl". En gång under en resa i församlingen refvo vargarne ihjäl hans ene "hornhäst", hvarföre Iflander efter den dagen fick nöja sig med att åka efter enspann. Vidare omtalar man, att han hyste en stark fiendskap till hundar och katter, emedan ss. man tror "den onde" för honom uppenbarade sig i dessas gestalt. Under en mycket kall vinter hade han varit på sjukbesök inom församlingen och under hemresan måste han, hårdt ansatt af kölden, gå i en bondstuga att värma sig. Inkommen fick han se en i spiselstaden sittande katt, hvilken han tog i svansen och slog i spiselstenen, så att det arma djuret genast dog. Bondhustrun förhöll honom det orätta i hans beteende och menade det vara opassande gjordt, helst af en prestman. Härpå invände I.: "Förthy det var djefvulens afbild."

M. 9096:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En julotta skulle Iflander förräta^t Gudstjensten äfven i Wrå kyrka, ithy att denna församlings pastor aflidit kort före jul. För att framkomma i tid till Wrå, lejde Iflander en häst - och detta skall ha varit den enda gång han åkit efter häst. Kommen halfväga mellan Lidhults och Wrås kyrkor, mötte han på Års-hults ryder (?) i en med stora hallar uppfylld dalgång en mycket fin Herre, som frågade Ifl.: "Hvart skall du resa hän i natt?" "Jag skall till Wrå att predika", svarade Iflander. "Åh", invände den förre, "hvartill skall det tjena?" Jag har varit der och predikat." - "Förthy", sade Ifl. "jag skall likväl dit på Guds magt." Just som han nämde Guds man, föll det ena bakhjulet af vagnen. Nu förstod Ifl., att det var "den onde", som var framme, steg ur vagnen, lade upphjulet i densamma och sade: "Förthy kryp nu inunder vagnaxeln !" Stället, der detta skedde, nämnes härefter "Skams stana(?)", och ännu genomgår vandraren denna dalgång under nattens mörker med klappande hjerta och hemska känslor. Sedan Iflander alltså fått den onde under vagnaxeln, fick denne till straff att tjenstgöra ss. bakhjul den återstående halfmilen till Wrå; och att Ifl. detta vägstycke kört det for- taste han kunnat, är säkert. Kommen till kyrkbacken, steg Ifl. ur vagnen och sade till "den onde:" "Förthy, nu är du ledig. Far dina färde!" Men under det Ifl. stod på predikstolen, rycktes prestkappan 3:ne gånger från honom ner i kyrkan. Då förstod han,

Skriv endast på denna sida!

M. 9096:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att "den onde" åter var framme. Han tog då en nål, stack dermed ett hål i fönsterblyet och sade: "Tjock är du, men ut skall du." Då säges det ha blifvit nästan mörkt i kyrkan, och att ett förskräckligt hvinande och tjut hörts i detta fönster! Att kyrkofolket härvid träffats af den störste förfäran, faller af sig sjelft. Men sedan "den onde" banat sig utväg genom denna tränga passage, blef åter ljus i kyrkan, och alla kände sig glada. Derefter skall han (Ifl.) hafva hållit en sådan predikan, att aldrig dess like hörts inom Wräs kyrkas murar. -

En annan gång skulle Iflander bege sig till Ljungby att derstädes hålla tingspredikan. Under vägen passerades Skeen, der Ifl. betade. Man undrade derstädes, hvem den resande, besynnerligt klädde mannen, kunde vara. Slutligen fick man veta, att han var komminister i Lidhult. Några yngre personer, som endast togo hänsyn till hans yttre, men ej kände till Iflanders höga lärdom och trolldomsförmåga, togo sig för att gäckas med honom. De hade i en liten påse nedlagt ett rundt föremål, ett hjulnav, hvilket de uppgäfvo vara en ost och bådo honom vara god att öfverlemna åt gästgifvaren i Ljungby. Iflander lofvade göra detta och emottog påsen. Framkommen till Ljungby, begaf sig Ifl. med den förmodade osten till gästgifvaren. Denne emottog påsen, öppnade den och fann ett hjulnav. Iflander hade alltså blifvit utsatt för Skeensbornas skämt, och ej heller här undgick han gästgifvarens

M. 9096:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att den, som var underlägsen i lärdom, skulle för hvarje fråga, som han ej besvarade, gå ett steg baklänges. Nu sattes samtalet i gång och snart hade Iflander drifvit hela den lärde magister-skaran ut i staden med sina frågor; de måste för hvarje fråga ta ett steg baklänges, och till sist hade han fått den ända ner till Nissans strand. Hade han alltfört hållit på med sina frågor, hade desse (magistrarna) måst gå baklänges i strömmen och drunknat. Men Ifl. tyckte sig ha gjort mycket nog denna gång; han kände medlidande för magistrarna och lät dem i ro, medvetne om "smälänningakaplanens" öfverlägsenhet.

Under hemresan sökte en tjuf om nattetid att ta sig en jerngryta, som pastorn köpt i staden. Medan nu pastorn och drängen lågo inne och sofvo, hördes ett väldigt buller i huset, så att de vaknade. Iflander skrattade och sade: "Jaså, du vill ha dig en gryta, men der kan du stå och hålla henne tills i morgon bittida." Drängen undra mycket, hvad en sådan monolog hade att betyda. Men om morgonen löstes gatan för honom; ty då de kommo ut, stod tjufven vid pastorns vagn och höll grytan mellan händerna och kunde ej röra sig ur fläcken. Iflander gick fram till tjufven och sade: "Tack skall du ha, derföre du stått här så länge och hållit min gryta. Nu kan du slippa. Gå nu!" Tjufven aflägsnade sig glad öfver att slippa undan med så obetydligt straff men harmsen att ej ha fått sig en jerngryta.

M. 9096:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gång var Ifl. ute i församlingen och höll husförhör. Han stannade emellertid natten öfver på husförhørsstället. Under det Iflander låg och sof, hade en skomakarelärling tagit sig det odädet före att gå in i pastorns sofrum och påtaga sig hans prestdrägt samt derefter gått till den på ett annat ställe varande ungdomen och derstädes försökt uppträda ss. prest. Emellertid vaknade Ifl. och fann sin prestdrägt borta ur rummet och begaf sig till det ställe, der den förklädde uppträdde. Just som Iflander inträdde, stod skomakaren midt på golfvvet bland ungdomen, svängde rundt omkring med armarne. Iflander sade till honom: "Detta skulle du ej beytt dig om, förthy hädanefter så länge du lefver skola dina armar så gå omkring på dig ss. en väderqvar^s hjul." Så skedde ock med den stackars skomakaren, så att han efter den stunden just ej sydde så många par skodon.

Ryktet om denne undergörande, mångkunnige prestman spred sig vida omkring, hvarför han i alla viktigare fall anlätades. I Annerstads församling på herresätet Bolmarö bodde en enkefru S-g, som försålt sig till "den onde". En gång kom ändtligen "päckern" att henta sitt byte, kom in i fruns rum samt började dansa med henne, så att bloddroppar föllo på golfvvet. 22 prester voro eftersända, men ingen kunde bortdrifva den onde. Omsider kom Iflander, och han läste bort honom. Men så snart Iflander rest, såg tjenstfolket tvenne korpar flyga upp emot fruns fönster,

Skriv endast på denna sida!

M. 9096:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hvilket hon sjelf öppnade; korparne flögo genast ut och försvun-
no i luften. Frun var försvunnen; den onde hade i korpars ge-
stalt hemtat henne.

Dessa nu nämnda historier berättas alla om Ifl. och sä-
kert är, att ännu flera bland allmogen i Lidhult finnas om ho-
nom (men jag har icke kunnat få tag i flere, än de ofvan anför-
de).

M. 9096:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inom Odensjö församling har funnits en prestslägt W., hvilken af allmogen omtalas ss. en "ryselit lärd prestaslägt". Lärdast af dessa prester skall gamla prostens son och efterträdare ss. kyrkoherde öfver Odensjö pastorat, Nils W., hafva varit, ty han hade tagit magisters grad vid ett tyskt universitet. Han omtalas ss. en gladlynt man, som under sin magisterstid, medan han vistades i sitt föräldrahem, ofta begagnade sig af sin lärdom för att drifva spektakel och i folkets ögon framhålla sin förmåga. Det berättas, att han, magister som han var och sin fader öfverlägsen i lärdom, likväl ofta fick göra en sorglig bekantskap med dennes knytnäfvar. Då han derföre någon gång råkade illa ut för sin fader, brukade han tillställa något spektakel och i trolldom visa, hvad han förmådde. Och i sådant fall undgick han den kroppsliga agan.

En gång hade sonen-magistern kysst en af presthusets pigor, men ve, detta hade kommit till prostens öron. Nu skulle magistern i många vittnens närvaro erhålla aga för detta i fadrens mening gräsliga brott. Akten skulle börja; prosten darrade av vrede, magistern af fruktan. Denne senares ögon föllo på en mycket tjock ekstock, som låg bredvid. "Pytt", tänkte den olycklige, "här skall man trolla och undgå stryk." Han sade då till prosten: "Om jag nu kryper rakt igenom denna stock, slipper jag väl stryk?" "Ja, det slipper du", invände prosten. Nu gällde

M. 9096: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det att kunna någonting. Sedan magistern i allas närvaro uppläst ett trolleriformulär, lade han sig ned på knä framför stocken, satte så hufvudet i ena ändan och kröp in, så att snart syntes blott fötterna utanför. De närvarande blefvo slagna af förvåning, man såg hur lavan utpressades, man hörde, hur det knakade i stocken. Här var trolleri å färde. Så kunde han "förvånna synen på dem." Men i detsamma kom en piga, som ej varit närvarande från början och hvars syn han alltså icke förvillat; hon skämde ut hans sak och sade till åskådarna: "Kära hjärtans, sen I inte, han kryper utanpå stocken." Nu fingo alla sin (gamla) syn igen och gjorde samma rön som pigan. Men magistern hämnades grymt: genast satte pigan mjölkspännerna ifrån sig, började lyfta upp på kjortlarna m.m., högre och högre så långt hon kunde, ty hon tyckte sig vada i vatten och ville derföre ej vata sina kläder, hvarför hon ock kom att visa litet mer, än hon amars kanske velat. Följden häraf blef ett allmänt jubel, och öfver prostens förut bistra uppsyn syntes ett leende; hvarför han gick fram till sin son, slog honom på axeln och sade: "Bra gjordt, nu har du vuxit från stryken; du förstår mer än jag."

W. kunde äfven ställa hem tjufgods. Från en bonde hade bortstulits tre väfstycken, som lägo ute att blekas. Bonden anmälde förhållandet för W. samt nämnde äfven namnet på den misstänkta tjuften. Om söndagen derefter bad magistern denne person

M. 9096:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

följa med upp åt prestgården, "ty", sade han, "jag ser på dig, att du gjort något ondt i veckan." Med klappande hjerta följde denne, som verkligen också var tjufven. Inkomna i magisterns rum, började denne att med lock och pock få bonden att erkänna sitt brott. Men denne nekade envist. Magistern utbrast: "Ja, jag skall med ett underverk öfverbevisa dig om din brottslighet, att du må se, det jag vet allt." Magistern gick bort i sitt skåp, tog en rund kula på ett fat och satte på bordet och sade: "Är du skyldig till brottet, skall detta döda ting, när du sätter fingret deremot, smäl- la till; är det tvärtom, skall det förbli tyst och stillaliggande." Bonden satte sitt pekfinger emot föremålet; dervid hördes en knall och bonden uppgaf ett skri, ty det kändes mycket ondt. Nu förstod bonden, att magistern kunde mer än andra människor, erkände brottet och lofvade att följande dag hemställa det stul- na.

En tid hördes under nätterna ett förfärligt skrikande nere på kyrkogården och detta hade såväl W. som flere i byn fått höra upprepade gånger. W. kallade derföre till sig kyrkorådet en söndagskväll och på midnatt begaf man sig ner åt kyrkan, gick in. W. gick för altaret, uppläste något på ett utländskt språk. Sedan han last en stund, kom ett litet barn upp genom kyrkogolf- vet. W. frågade, om det var detta, som skrikit om nätterna, samt om anledningen dertill. Barnet, eller dess ande, berättade, att

M. 9096:13.

det var oäkta, samt att modern genast efter födseln dödat det;
det kunde nu ej få ro, innan det uppdagat brottet samt erhållit
dop. W. förrättade nu dopet; man lemnade sedan kyrkan, och sedan
hördes aldrig något nattligt skrik på Odensjö kyrkogård, utan
allt blef tyst och stilla.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV